ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ PHILIPPE LÉGER

της 12ης Σεπτεμβρίου 2002 [1]

1. Με την παρούσα προσφυγή, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ζητεί να αναγνωριστεί ότι η Ιταλική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ. Προσάπτει, κατ' ουσίαν, σ' αυτό το κράτος μέλος ότι διατήρησε σε ισχύ νομοθετική ρύθμιση επιβάλλουσα στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας την υποχρέωση εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα ευρεσιτεχνίας και την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία προκειμένου να μπορούν να παρέχουν υπηρεσίες ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

I — Το νομικό πλαίσιο

Α — *Το κοινοτικό νομικό πλαίσιο*

2. Το άρθρο 49, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, ορίζει τα εξής:

«Στο πλαίσιο των κατωτέρω διατάξεων, οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο εσωτερικό της Κοινότητας καταργούνται προοδευτικώς κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, όσον αφορά τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος της Κοινότητας άλλο από εκείνο του αποδέκτου της παροχής.»

3. Σύμφωνα με το άρθρο 50 ΕΚ, «ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές που κατά κανόνα προσφέρονται αντί αμοιβής, εφόσον δεν διέπονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων.

Οι υπηρεσίες περιλαμβάνουν ιδίως:

α) βιομηχανικές δραστηριότητες,

β) εμπορικές δραστηριότητες,

γ) βιοτεχνικές δραστηριότητες,

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

δ) δραστηριότητες των ελευθέρων επαγγελμάτων.

Η εξουσιοδότηση μπορεί να γίνει μόνο σε εκπροσώπους των οποίων το όνομα περιλαμβάνεται στο μητρώο που τηρεί η υπηρεσία συναφώς.

Με την επιφύλαξη των διατάξεων του κεφαλαίου που αφορά το δικαίωμα εγκαταστάσεως, εκείνος που παρέχει υπηρεσία δύναται για την εκτέλεση αυτής να ασκήσει προσωρινά τη δραστηριότητά του στο κράτος όπου παρέχεται η υπηρεσία με τους ίδιους όρους που το κράτος αυτό επιβάλλει στους δικούς του υπηκόους.»

Η εξουσιοδότηση μπορεί επιπλέον να γίνει σε δικηγόρο ή αντίκλητο εγγεγραμμένο στην αντίστοιχη επαγγελματική οργάνωση.»

Β — *Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο*

5. Το άρθρο 2 του διατάγματος 342 της Ιταλικής Δημοκρατίας, της 30ής Μαΐου 1995, που φέρει τον τίτλο «Κανονισμός περί της οργανώσεως του επαγγέλματος των συμβούλων στον τομέα της βιομηχανικής ιδιοκτησίας και την τήρηση του αντίστοιχου μητρώου», εξαρτά την εγγραφή στο εν λόγω μητρώο από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

4. Το άρθρο 38 του διατάγματος 338 του Προέδρου της Δημοκρατίας, της 22ας Ιουνίου 1979, που φέρει τίτλο «Τροποποίηση της εθνικής νομοθεσίας στον τομέα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, κατ' εφαρμογήν του εκτελεστικού νόμου 260, της 26ης Μαΐου 1978», που τροποποίησε το άρθρο 94 του βασιλικού διατάγματος 1127, της 29ης Ιουνίου 1939, ορίζει τα εξής:

«Μπορεί να εγγραφεί στο μητρώο των εξουσιοδοτημένων συμβούλων σε θέματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο:

[...]

«Το άρθρο 94 αντικαθίσταται από το ακόλουθο άρθρο: Ουδείς υποχρεούται να εκπροσωπείται από πληρεξούσιο στις διαδικασίες ενώπιον της κεντρικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας· τα φυσικά και νομικά πρόσωπα μπορούν να ενεργούν μέσω ενός από τους υπαλλήλους τους, έστω και μη εξουσιοδοτημένου.

c) έχει την κατοικία του ή επαγγελματική κατοικία στην Ιταλία, εκτός αν έχει την ιθαγένεια κράτους το οποίο δέχεται την εγγραφή Ιταλών υπηκόων στο εθνικό μητρώο, χωρίς να απαιτείται η τήρηση μίας τέτοιας προϋποθέσεως·

d) υπεβλήθη επιτυχώς στη δοκιμασία επάρκειας που προβλέπει το άρθρο 6 ή στη δοκιμασία επαγγελματικών προσόντων που προβλέπει το άρθρο 6, δεύτερο εδάφιο, του νομοθετικού διατάγματος 115 της 27ης Ιανουαρίου 1992[2], για τους συμβούλους στον τομέα της βιομηχανικής ιδιοκτησίας.»

II — Το διαδικαστικό πλαίσιο

Α — *Το προ της ασκήσεως της προσφυγής στάδιο*

6. Με το από 29 Ιουλίου 1998 έγγραφο οχλήσεως, η Επιτροπή προσήψε στις ιταλικές αρχές ότι διατήρησαν σε ισχύ τα άρθρα 94 του βασιλικού διατάγματος 1127, της 29ης Ιουνίου 1939, όπως έχει τροποποιηθεί, και 2 του διατάγματος 342, της 30ής Μαΐου 1995. Κατά την άποψη της, αυτά τα άρθρα είναι ασυμβίβαστα με τη θεμελιώδη αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών που θέτει το άρθρο 49 ΕΚ. Ισχυρίζεται ότι είναι υπερβολικό να απαιτείται οι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη, όπου νομίμως ασκούν το επάγγελμά τους, σύμβουλοι σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, να εγγράφονται στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας αφού επιτύχουν σε δοκιμασία επαγγελματικών προσόντων και αποκτήσουν κατοικία ή επαγγελματική κατοικία στην Ιταλία, ιδίως όταν η εκ μέρους τους παροχή υπηρεσιών ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας έχει χαρακτήρα μεμονωμένο και ευκαιριακό.

7. Η Επιτροπή εκτιμά ότι αυτές οι απαιτήσεις δεν δικαιολογούνται από υπέρτερο λόγο γενικού συμφέροντος ούτε είναι ανάλογες με τον επιδιωκόμενο σκοπό και ότι συνιστούν, κατά συνέπεια, εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

8. Ως εκ τούτου, ζήτησε από την Ιταλική Κυβέρνηση να της γνωστοποιήσει τις παρατηρήσεις της εντός προθεσμίας δύο μηνών από την παραλαβή του εν λόγω εγγράφου οχλήσεως.

9. Η Ιταλική Δημοκρατία αμφισβητεί τις αιτιάσεις που της προσάπτονται. Κατά την άποψή της, οι επιταγές των άρθρων 94 του βασιλικού διατάγματος 1127, της 29ης Ιουνίου 1939, όπως έχει τροποποιηθεί, και 2 του διατάγματος 342, της 30ής Μαΐου 1995, δικαιολογούνται από υπέρτερους λόγους γενικού συμφέροντος και είναι ανάλογες. Πρόκειται, μεταξύ άλλων, για τη διασφάλιση, για τον αποδέκτη των υπηρεσιών που δεν ενεργεί αυτοπροσώπως στις σχέσεις του με τη διοίκηση, της σοβαρότητας και της ικανότητας των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

10. Κρίνοντας ότι η απάντηση των ιταλικών αρχών δεν ήταν ικανοποιητική, η Επιτροπή τους απηύθυνε, στις 4 Αυγούστου 1999, συμπληρωματικό έγγραφο οχλήσεως. Σ' αυτό το έγγραφο, η Επιτροπή επανέλαβε τις

2 — Νομοθετικό διάταγμα της Ιταλικής Δημοκρατίας για την εφαρμογή της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ [του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988 (ΕΕ 1989, L 19, σ. 16)] σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών.

αιτιάσεις που είχε προβάλει προηγουμένως και προσέθεσε ότι τα άρθρα 6, δεύτερο εδάφιο, και 13, πρώτο εδάφιο, του νομοθετικού διατάγματος 115, της 27ης Ιανουαρίου 1992, αντίκεινται στην οδηγία 89/48, κατά το μέτρο που εξαρτούν την, έστω και μεμονωμένη και ευκαιριακή, άσκηση του επαγγέλματος του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας από την επιτυχία σε δοκιμασία επαγγελματικών προσόντων.

11. Στις 12 Οκτωβρίου 1999, η Ιταλική Δημοκρατία γνωστοποίησε στην Επιτροπή ότι ενέμενε στην άποψή της.

12. Στις 17 Φεβρουαρίου 2000, η Επιτροπή διαβίβασε στις ιταλικές αρχές αιτιολογημένη γνώμη επαναλαμβάνοντας τις αιτιάσεις της και τις κάλεσε να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθούν με την εν λόγω γνώμη εντός προθεσμίας δύο μηνών.

13. Στις 14 Νοεμβρίου 2000, οι ιταλικές αρχές επανέλαβαν την άποψη που είχαν εκφράσει με την προηγηθείσα ανταλλαγή εγγράφων.

14. Εκτιμώντας ότι η απάντηση που δόθηκε δεν της επέτρεπε να καταλήξει ότι η Ιταλική Δημοκρατία συμμορφώθηκε με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ, η Επιτροπή αποφάσισε να ασκήσει την παρούσα προσφυγή.

Β — *Τα αιτήματα των διαδίκων*

15. Η προσφυγή της Επιτροπής πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 21 Μαρτίου 2001.

16. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο:

— να αναγνωρίσει ότι η Ιταλική Δημοκρατία, διατηρώντας σε ισχύ κανονιστική ρύθμιση επιβάλλουσα στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας μέλη την υποχρέωση εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία, προκειμένου να παρέχουν υπηρεσίες ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ, σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών·

— να καταδικάσει την Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

17. Η Ιταλική Δημοκρατία ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή της Επιτροπής και να καταδικάσει την τελευταία στα δικαστικά έξοδα.

III — Η πρώτη αιτίαση σχετικά με το ασυμβίβαστο του άρθρου 94 του βασιλικού διατάγματος 1127, της 29ης Ιουνίου 1939, όπως έχει τροποποιηθεί, με τις διατάξεις του άρθρου 49 ΕΚ

A — *Επιχειρήματα των διαδίκων*

18. Με την πρώτη αιτίαση, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η απαίτηση εγγραφής των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας προκειμένου αυτοί να μπορούν να παρέχουν, ευκαιριακώς ή προσωρινώς, υπηρεσίες εκπροσώπου ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, για λογαριασμό πελατών που απευθύνονται σε αυτούς, συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

19. Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι η αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών μπορεί να περιοριστεί μόνον από νομοθετικές ρυθμίσεις δικαιολογούμενες από το γενικό συμφέρον, εφόσον αυτό το συμφέρον δεν διασφαλίζεται από τους κανόνες στους οποίους υπόκειται ο παρέχων τις υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένος.

20. Κατά την Επιτροπή, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επιπλέον ότι αυτές οι επιταγές πρέπει να είναι αντικειμενικώς αναγκαίες για την εξασφάλιση της τηρήσεως των επαγγελματικών κανόνων και τη διασφάλιση της προστασίας των συμφερόντων που επιδιώκεται με τους κανόνες αυτούς.

21. Τέλος, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, απόκειται στο κράτος μέλος που επιβάλλει αυτές τις επιταγές να αποδείξει τόσο την ανάγκη όσο και την αναλογικότητα των περιορισμών που η εθνική νομοθετική ρύθμιση θέτει στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

22. Υπογραμμίζει ότι, εν προκειμένω, η Ιταλική Δημοκρατία δεν προσκόμισε αυτή την απόδειξη.

23. Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η δραστηριότητα του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δεν υπάγεται στις διατάξεις του άρθρου 50 ΕΚ. Κατά την άποψή της, το αποφασιστικό στοιχείο προκειμένου να καθοριστεί ο προσωρινός και ευκαιριακός χαρακτήρας μιας δραστηριότητας είναι όχι μόνο η συχνότητα και η περιοδικότητα της παροχής, αλλά και η διάρκεια και η συνέχειά της. Εν προκειμένω, η δραστηριότητα της καταθέσεως της καταχωρίσεως μιας μόνον εφευρέσεως δεν συνιστά παροχή προσωρινού χαρακτήρα, αλλά εκτείνεται σε διάστημα μηνών, και η προστασία του διπλώματος ευρεσιτεχνίας και της δραστηριότητας εκπροσωπήσεως που προκύπτει από αυτή εκτείνεται σε διάστημα ετών. Κατά συνέπεια, η εν λόγω δραστηριότητα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί προσωρινή ούτε ευκαιριακή. Επομένως, το άρθρο 50 ΕΚ δεν έχει εφαρμογή.

24. Κατά την άποψη αυτής της κυβερνήσεως, δεν είναι ρεαλιστικό να υποτεθεί ότι ένας αιτών απευθύνεται σε έναν σύμβουλο σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για να επιτύχει μία μοναδική πράξη, όπως την κατάθεση αιτήσεως για τη χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας, και στη συνέχεια απευθύνεται σε άλλο σύμβουλο για την ολοκλήρωση της διαδικασίας εξετάσεως που έπεται. Κατά την Ιταλική Κυβέρνηση, η παροχή του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας αντιστοιχεί πάντοτε σε σύνθετη δραστηριότητα που συνεπάγεται συχνές, περιοδικές και συνεχείς πράξεις, κατάσταση που δικαιολογεί διαφορετική εκτίμηση της εν λόγω παροχής. Κατά την άποψή της, επομένως, αυτή η παροχή μπορεί να πραγματοποιείται μόνον κατά τρόπο σταθερό και συνεχή στο κράτος μέλος υποδοχής.

25. Η Ιταλική Κυβέρνηση παρατηρεί ότι, ακόμη και αν υποτεθεί ότι αυτή η παροχή μπορεί να χαρακτηριστεί προσωρινή και ευκαιριακή, ο περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δικαιολογείται εν προκειμένω. Ισχυρίζεται, συναφώς, ότι πρόκειται για τη διασφάλιση της προστασίας του γενικού συμφέροντος και, μεταξύ άλλων, για την αποφυγή της διακυβεύσεως των συμφερόντων του δικαιούχου της εφευρέσεως. Κατά την άποψή της, αυτό το περιοριστικό μέτρο αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των δυσχερειών που η ιταλική υπηρεσία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας αντιμετωπίζει στον τομέα του ελέγχου του ευκαιριακού χαρακτήρα της δραστηριότητας του προερχομένου από άλλο κράτος μέλος συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Ενόψει, ιδίως, του αριθμού των αιτήσεων και των καταθέσεων που υποβάλλονται στην εθνική υπηρεσία, αυτός ο έλεγχος αποδεικνύεται αδύνατος. Ελλείψει θεσπίσεως ενός τέτοιου μέτρου, ο δικαιούχος της εφευρέσεως θα διέτρεχε τον κίνδυνο η αίτησή του καταχωρίσεως να κριθεί παράνομη. Πρόκειται για τη διασφάλιση των επαγγελματικών και ηθικών προσόντων των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Το γενικό συμφέρον που συνδέεται με την προστασία των αποδεκτών των εν λόγω υπηρεσιών από τη ζημία που προκαλεί η έλλειψη επαγγελματικών ή ηθικών προσόντων των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικαιολογεί, επομένως, σαφώς τον περιορισμό στην ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών.

26. Η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται επίσης ότι το περιοριστικό μέτρο δικαιολογείται από τη βούληση για την εξασφάλιση ορισμένης ισότητας μεταξύ των Ιταλών και των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη, ιδίως στη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Κατά την άποψή της, οι τελευταίοι βρίσκονται ήδη σε πλεονεκτική θέση από απόψεως γλωσσικής και γεωγραφικής. Αυτή η κατάσταση καταλήγει σε στρέβλωση του ελεύθερου ανταγωνισμού.

27. Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει επίσης ότι είναι αδύνατον να προσδιοριστούν με βεβαιότητα οι εξουσιοδοτημένοι να ασκούν το επάγγελμα του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο κράτος μέλος καταγωγής τους, καθώς και οι έχοντες το δικαίωμα χρήσεως ενός ιδιαιτέρου τίτλου, και η εκπαίδευση που έλαβαν για να αποκτήσουν αυτόν τον τίτλο, καθώς επίσης να αποδειχθεί εάν αυτή αντιστοιχεί στην απαιτούμενη στην Ιταλία εκπαίδευση.

Β — *Εκτίμηση*

28. Ο ορισμός που η Ιταλική Κυβέρνηση δίνει στην έννοια της «παροχής υπηρεσιών που έχει προσωρινό χαρακτήρα» είναι αντίθετος με τον ορισμό που έχει δώσει το Δικαστήριο κατά πάγια νομολογία.

29. Κατά το Δικαστήριο, αυτή η έννοια αφορά τις περιπτώσεις όπου ο παρέχων μία υπηρεσία μετακινείται σε άλλο κράτος μέλος για να παρέχει εκεί υπηρεσίες. Επιπλέον, οι διατάξεις του άρθρου 50, τρίτο εδάφιο, ΕΚ προβλέπουν ότι ο παρέχων την υπηρεσία μπορεί να ασκεί εκεί τη δραστηριότητά του προσωρινώς [3].

30. Ο προσωρινός χαρακτήρας των εν λόγω δραστηριοτήτων πρέπει να εκτιμηθεί όχι μόνο σε σχέση με τη διάρκεια της παροχής, αλλά και σε σχέση με τη συχνότητα, την περιοδικότητα ή τη συνέχειά της [4].

31. Αντιθέτως, η έννοια της «εγκαταστάσεως» σύμφωνα με τη Συνθήκη είναι πολύ ευρεία, εμπεριέχουσα τη δυνατότητα του κοινοτικού υπηκόου να συμμετέχει, με σταθερό και συνεχή τρόπο, στην οικονομική ζωή άλλου κράτους μέλους εκτός του κράτους προελεύσεώς του και να αποκομίζει συναφώς οφέλη, διευκολύνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την οικονομική και κοινωνική αλληλοδιείσδυση στο εσωτερικό της Κοινότητας σε ό,τι αφορά τον τομέα των μη μισθωτών δραστηριοτήτων [5].

32. Το αποφασιστικό στοιχείο προκειμένου μια δραστηριότητα να χαρακτηριστεί «προσωρινή» έγκειται επομένως στη συμμετοχή κατά τρόπο μη σταθερό και συνεχή, στην οικονομική ζωή ενός κράτους μέλους άλλου εκτός του κράτους προελεύσεώς του.

33. Εν προκειμένω, δεν βλέπω τι εμποδίζει την προσωρινή άσκηση, υπό την έννοια του

3 — Απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1995, C-55/94, Gebhard (Συλλογή 1995, σ. I-4165, σκέψη 26).

4 — Όπ.π. (σκέψη 27).

5 — Όπ.π. (σκέψη 25).

άρθρου 50, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, της δραστηριότητας του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Άλλωστε, η Ιταλική Κυβέρνηση φαίνεται ότι αναγνωρίζει τούτο σιωπηρώς εφόσον αρκείται να υπογραμμίσει ότι η προσωρινού χαρακτήρα άσκηση αυτής της δραστηριότητας δεν φαίνεται εύλογη κατά το μέτρο που πλήττεται, κατ' αυτόν τον τρόπο, η αποτελεσματικότητα της αποστολής του φορέα παροχής υπηρεσιών. Ως εκ τούτου, αναγνωρίζει ότι η προσωρινή άσκηση της εν λόγω δραστηριότητας είναι δυνατή, αλλά όχι ευκταία.

34. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η δραστηριότητα του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, όταν ασκείται κατά τρόπο προσωρινό, υπάγεται στις διατάξεις των άρθρων 49 ΕΚ επ. και, ιδίως, του άρθρου 50, τρίτο εδάφιο, ΕΚ.

35. Επιβάλλεται, επομένως, να εξεταστεί αν οι εθνικές διατάξεις του ιταλικού δικαίου συνιστούν εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών υπό την έννοια του άρθρου 49 ΕΚ. Σε αυτήν την περίπτωση, πρέπει να καθοριστεί αν αυτό το εμπόδιο δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και αν τα μέτρα που λαμβάνονται για τη διασφάλιση αυτής της προστασίας είναι ανάλογα.

36. Κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 49 ΕΚ επιτάσσει όχι μόνον την εξάλειψη κάθε δυσμενούς διακρίσεως έναντι του εγκατεστημένου σε άλλο κράτος μέλος παρέχοντος υπηρεσίες λόγω της ιθαγένειάς του, αλλά και την κατάργηση κάθε περιορισμού, ακόμη και αν αυτός εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στους ημεδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες όσο και σε αυτούς των άλλων κρατών μελών, οσάκις μπορεί να παρεμποδίσει, να παρενοχλήσει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστικές τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες όταν αυτός είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες [6].

37. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι η υποχρέωση που επιβάλλεται σε επιχείρηση εγκατεστημένη σε ένα κράτος μέλος που επιθυμεί να ασκήσει, ως παρέχουσα υπηρεσίες, δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος, περί εγγραφής της στο μητρώο βιοτεχνών του τελευταίου αυτού κράτους συνιστά περιορισμό υπό την έννοια του άρθρου 49 ΕΚ [7].

38. Κατά συνέπεια, η απαίτηση εγγραφής των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας προκειμένου να μπορούν να παρέχουν ευκαιριακώς και προσωρινώς υπηρεσίες εκπροσώπου ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων

6 — Απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2000, C-58/98, Corsten (Συλλογή 2000, σ. I-7919, σκέψη 33, και άλλες αποφάσεις στις οποίες γίνεται παραπομπή σ' αυτή τη σκέψη).

7 — Όπ.π. (σκέψη 34). Βλ., επίσης, τις αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 2000, C-358/98, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2000, σ. I-1255, σκέψη 15), και της 8ης Ιουνίου 2000, C-264/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2000, σ. I-4417, σκέψη 8).

ευρεσιτεχνίας, για λογαριασμό πελατών που απευθύνονται σε αυτούς, συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

39. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, ακόμα και ελλείψει εναρμονίσεως στον τομέα αυτόν, η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, ως θεμελιώδης αρχή, μπορεί να περιοριστεί μόνον από ρυθμίσεις δικαιολογούμενες από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και εφαρμοζόμενες σε κάθε πρόσωπο ή επιχείρηση που ασκεί δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους όπου παρέχονται οι υπηρεσίες, εφόσον το συμφέρον αυτό δεν διασφαλίζεται από τους κανόνες στους οποίους υπόκειται ο παρέχων τις υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένος [8].

40. Κατά το Δικαστήριο, ο στόχος της εγγυήσεως της ποιότητας των εκτελουμένων βιοτεχνικών εργασιών και της προστασίας των αποδεκτών των παροχών αυτών συνιστά επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος που μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών [9].

41. Ωστόσο, διευκρίνισε ότι, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, η εφαρμογή των εθνικών ρυθμίσεων ενός κράτους μέλους στους παρέχοντες υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη πρέπει να είναι πρόσφορη προς διασφάλιση της επιτεύξεως του σκοπού τον οποίο επιδιώκουν και να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του σκοπού μέτρου [10].

42. Εν προκειμένω, η επίδικη εθνική νομοθετική ρύθμιση αποσκοπεί στη διασφάλιση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών και στην προστασία των αποδεκτών αυτών των υπηρεσιών. Αυτός ο στόχος πρέπει πράγματι να θεωρηθεί ικανός να δικαιολογήσει περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Ωστόσο, εκτιμώ ότι τα μέτρα που ελήφθησαν για την επίτευξη αυτού του στόχου βαίνουν πέραν του αναγκαίου για την επίτευξή του. Κατά την άποψή μου, η Ιταλική Κυβέρνηση παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας.

43. Όπως ορθώς τόνισε η Επιτροπή, στην προβαλλόμενη από την Ιταλική Δημοκρατία περίπτωση του οιονεί μονοπωλίου των Γερμανών και Βρετανών συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που βρίσκονται σε σημαντική πλεονεκτική θέση από γλωσσικής και γεωγραφικής απόψεως, οι ιταλικές αρχές έπρεπε να είχαν καταγγείλει την ύπαρξή της στην Επιτροπή, που είναι η μόνη αρμόδια να εκδώσει μέτρα για τη διόρθωση αυτής της καταστάσεως. Σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται η λήψη, μονομερώς, διορθωτικών ή προστατευτικών μέτρων που έχουν ως σκοπό να αντιμετωπίσουν την ενδεχόμενη παράβαση μιας θεμελιώδους αρχής της Συνθήκης όπως η αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών [11].

8 — Βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Corsten (σκέψη 35 και αποφάσεις στις οποίες γίνεται παραπομπή σ' αυτή τη σκέψη). Βλ., επίσης, την απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2002, C-390/99, Canal Satélite Digital (Συλλογή 2002, σ. I-607, σκέψη 38).

9 — Βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Corsten (σκέψη 38).

10 — Όπ.π. (σκέψη 39).

11 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 25ης Σεπτεμβρίου 1979, 232/78, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 323, σκέψη 9).

44. Επιπλέον, το γεγονός ότι υπόκεινται αδιακρίτως στον ίδιο έλεγχο τόσο οι προερχόμενοι από κράτος μέλος που δεν προβλέπει διαδικασία εγκρίσεως ή προληπτικού του επαγγέλματος ελέγχου σύμβουλοι όσο και οι προερχόμενοι σύμβουλοι από κράτος μέλος όπου αυτή η διαδικασία υφίσταται ήδη και όπου δεν μπορεί να προβληθεί ότι οι ικανότητες και ο επαγγελματισμός των φορέων παροχής υπηρεσιών δεν έχουν ήδη επαληθευτεί φαίνεται δυσανάλογο για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας των αποδεκτών αυτών των υπηρεσιών.

45. Όσον αφορά την αδυναμία ασκήσεως ελέγχου των δραστηριοτήτων και του ευκαιριακού και προσωρινού χαρακτήρα της δραστηριότητας των συμβούλων που εμφανίζονται ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, μου φαίνεται ότι θα μπορούσαν να ληφθούν άλλα μέτρα λιγότερο περιοριστικά, εξίσου κατάλληλα και περισσότερο σύμφωνα με το δικαίωμα της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να ζητηθεί από τους διαφόρους συμβούλους να αποδείξουν ότι πληρούν τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την άσκηση των καθηκόντων των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας [12]. Ομοίως, το κράτος μέλος υποδοχής θα μπορούσε να προβλέπει αυτόματη προσωρινή εγγραφή σε μητρώο, με την προϋπόθεση η εγγραφή αυτή να μην καθυστερεί και να μην περιπλέκει επ' ουδενί την παροχή υπηρεσιών [13].

46. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η πρώτη αιτίαση είναι βάσιμη.

12 — Βλ., κατ' αναλογία, την απόφαση της 6ης Ιουνίου 1996, C-101/94, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1996, σ. I-2691, σκέψη 22).

13 — Βλ., κατ' αναλογία, την απόφαση της 21ης Μαρτίου 2002, C-298/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2002, σ. I-3129, σκέψη 62).

IV — Η δεύτερη αιτίαση σχετικά με το ασυμβίβαστο της υποχρεώσεως κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία για την παροχή σε αυτό το κράτος μέλος υπηρεσιών με τις διατάξεις του άρθρου 49 ΕΚ

A — *Επιχειρήματα των διαδίκων*

47. Η Επιτροπή εκτιμά ότι το άρθρο 2 του διατάγματος 342, της 30ής Μαΐου 1995 — καθόσον προβλέπει, επιπλέον, ενόψει της εγγραφής στο μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας εξουσιοδοτημένων να ασκούν το επάγγελμά τους στην Ιταλία, την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας σ' αυτό το κράτος μέλος, εξαιρώντας τους υπηκόους των κρατών που επιτρέπουν την εγγραφή των Ιταλών υπηκόων στα μητρώα τους χωρίς να απαιτείται η τήρηση αυτής της προϋποθέσεως — συνιστά επίσης αδικαιολόγητο εμπόδιο στην αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

48. Η ρήτρα αμοιβαιότητας σημαίνει ότι η Ιταλική Δημοκρατία είναι διατεθειμένη να τηρεί το κοινοτικό δίκαιο αποκλειστικά στις σχέσεις της με τα κράτη μέλη που το τηρούν, ήτοι που δεν επιβάλλουν παρόμοια υποχρέωση κατοικίας. Αυτή η θέση είναι απαράδεκτη. Η Ιταλική Κυβέρνηση δήλωσε άλλωστε διατεθειμένη να τροποποιήσει την επίδικη προϋπόθεση χωρίς ωστόσο να υλοποιήσει αυτή την πρόθεσή της.

49. Κατά την Επιτροπή, τα διάφορα επιχειρήματα που προέβαλε η Ιταλική Δημοκρατία δεν επιτρέπουν τη δικαιολόγηση του εν λόγω περιορισμού.

50. Η Ιταλική Δημοκρατία υποστηρίζει ότι η προϋπόθεση της αμοιβαιότητας πρέπει να ερμηνευθεί ως εκφράζουσα τη βούληση του ιταλικού νομοθέτη να προλάβει τις μελλοντικές περιπτώσεις όπου συμφωνίες με τρίτες χώρες θα επέτρεπαν τη ρύθμιση του ζητήματος κατά τρόπο διαφορετικό. Η Ιταλική Κυβέρνηση διευκρινίζει ωστόσο ότι είναι διατεθειμένη να τροποποιήσει την εν λόγω προϋπόθεση, αλλά εκτιμά ότι πρόκειται για προβληματική εντελώς δευτερεύουσα και αμιγώς τυπικής φύσεως.

51. Όσο για την υποχρέωση επιλογής κατοικίας στην Ιταλία, η Ιταλική Κυβέρνηση παρατηρεί ότι η κατοικία χρησιμεύει, κατά την εθνική νομοθεσία, για τον προσδιορισμό της κατά τόπο αρμοδιότητας των ιταλικών δικαστηρίων εκδικάσεως των αγωγών ενός διαδίκου που ζητεί την ακυρότητα ή το ανίσχυρο του διπλώματος ευρεσιτεχνίας κατά του δικαιούχου αυτού ή των κατόχων της άδειας ή των διαδόχων τους και ότι αυτός ο κανόνας είναι όχι μόνο θεμιτός αλλά και σύμφωνος με το γενικό συμφέρον στο πλαίσιο του συστήματος δικαιοδοτικού ελέγχου.

B — *Εκτίμηση*

52. Όσον αφορά τη ρήτρα αμοιβαιότητας, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι αυτή αφορά, με τη γενικότητα της διατυπώσεώς της, όχι μόνον τις μελλοντικές εξωκοινοτικές περιπτώσεις, αλλά και τις παρούσες ενδοκοινοτικές περιπτώσεις. Στο πλαίσιο της ιταλικής νομοθεσίας, ως έχει επί του παρόντος, επιβάλλεται, πράγματι, η παρατήρηση ότι οι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη φορείς παροχής υπηρεσιών στερούνται της δυνατότητας ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών τους στην Ιταλία σε περίπτωση που δεν τηρούν την υποχρέωση προηγούμενης εγγραφής στο μητρώο των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και της κατοικίας ή διαμονής τους σ' αυτό το κράτος μέλος. Αυτή η αρχή δέχεται μία μόνον εξαίρεση, κατά την οποία τα κράτη μέλη στα

οποία είναι εγκατεστημένοι επιτρέπουν την εγγραφή των Ιταλών υπηκόων στα μητρώα τους χωρίς οι τελευταίοι να είναι υποχρεωμένοι να αποδεικνύουν την ύπαρξη κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στη χώρα τους. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί τη μη τήρηση της αρχής της αμοιβαιότητας ή να στηριχθεί σε τυχόν παράβαση της Συνθήκης εκ μέρους άλλου κράτους μέλους προκειμένου να δικαιολογήσει τη δική του παράβαση [14].

53. Επομένως, η προϋπόθεση αμοιβαιότητας που προβλέπει το άρθρο 2 του διατάγματος 342, της 30ής Μαΐου 1995, πρέπει να κριθεί αντίθετη με τις διατάξεις του άρθρου 49 ΕΚ.

54. Όσον αφορά την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής εγκαταστάσεως στο κράτος μέλος υποδοχής, επιβάλλεται να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το να απαιτείται από μια ήδη εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος και έχουσα λάβει εκεί άδεια επιχείρηση να διαθέτει σταθερή εγκατάσταση εντός του κράτους όπου παρέχονται οι υπηρεσίες της συνιστά σοβαρό περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών [15].

55. Ως εκ τούτου, η υποχρέωση αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται με τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ μόνον εφόσον αποδεικνύεται ότι υφίστανται, στον τομέα της εξεταζόμενης δραστηριότητας, επιτακτικοί λόγοι συνδεόμενοι με το γενικό συμφέρον δικαιολογούντες περιορισμούς στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, ότι το συμφέρον δεν έχει ήδη διασφαλιστεί από τους κανόνες του κράτους εγκαταστάσεως και ότι το ίδιο αυτό αποτέλεσμα δεν μπορεί να επιτευχθεί με κανόνες λιγότερο αναγκαστικούς [16].

56. Εν προκειμένω, η Ιταλική Κυβέρνηση δικαιολογεί αυτό το μέτρο με τη μέριμνα για τη διασφάλιση της προστασίας των αποδεκτών των υπηρεσιών εκ μέρους των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, τον καθορισμό της κατά τόπον αρμοδιότητας των ιταλικών δικαστηρίων για την εκδίκαση των αγωγών μεταξύ ενός διαδίκου που ζητεί την ακυρότητα ή το ανίσχυρο ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας και του δικαιούχου αυτού και της διασφαλίσεως της ορθής διεξαγωγής της διαδικασίας.

57. Μου φαίνεται ότι αυτοί οι λόγοι μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμούς στην αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Ωστόσο, εκτιμώ ότι το μέτρο που συνίσταται στην επιβολή υποχρεώσεως κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας είναι δυσανάλογο καθόσον συνεπάγεται δαπάνες και άλλες περιττές δυσχέρειες για τον εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος σύμβουλο σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Θα μπορούσαν να ληφθούν μέτρα λιγότερο περιοριστικά, εξί-

14 — Βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση της 6ης Ιουνίου 1996, Επιτροπή κατά Ιταλίας (σκέψη 27).

15 — Βλ., π.χ., την απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 252/83, Επιτροπή κατά Δανίας (Συλλογή 1986, σ. 3713, σκέψη 18).

16 — Όπ.π. (σκέψη 19).

σου αποτελεσματικά και περισσότερο σύμφωνα με την αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Όσον αφορά την ανάγκη καθορισμού της κατά τόπον αρμοδιότητας των ιταλικών δικαστηρίων, ο ίδιος στόχος θα μπορούσε να επιτευχθεί με την πρόβλεψη ότι κάθε διαφορά που αφορά καταχωρισμένο στην Ιταλία δίπλωμα ευρεσιτεχνίας εμπίπτει στην αρμοδιότητα των Ιταλών δικαστών. Ομοίως, όσον αφορά την ανάγκη διασφαλίσεως της ορθής διεξαγωγής της διαδικασίας και της προστασίας των αποδεκτών των υπηρεσιών, μέτρα όπως η επιλογή της ταχυδρομικής οδού, της επιλογής κατοικίας σε ένα συνάδελφο και διαφορετικοί τρόποι αποστολής, τηλεπικοινωνίας και μεταφοράς θα διασφάλιζαν τους επιδιωκόμενους στόχους.

58. Ως εκ τούτου, θεωρώ ότι η δεύτερη αιτίαση είναι επίσης βάσιμη.

V — Επί των δικαστικών εξόδων

59. Σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε να καταδικαστεί η Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα και η τελευταία αυτή ηττήθηκε, επιβάλλεται να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

VI — Πρόταση

Ενόψει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως εξής:

— να αναγνωρίσει ότι η Ιταλική Δημοκρατία, διατηρώντας σε ισχύ κανονιστική ρύθμιση επιβάλλουσα στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας την υποχρέωση εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία, προκειμένου να παρέχουν υπηρεσίες ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών·

— να καταδικάσει την Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.